

HYVINVOINTIALUE - JÄRJESTÄMINEN, HALLINTO JA TALOUS

Pasi Leppänen - Johanna Sorvettula - Auli Valli-Lintu

Copyright © 2024 Alma Talent Oy ja tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

Kansi: Helene Lindfors
Taitto: Aste Helsinki Oy

ISBN 978-952-14-5005-1
ISBN 978-952-14-5006-8 (verkkokirja)

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2024

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Sisällys

SISÄLLYS	V
ESIPUHE	XXV
LYHENTEET	XXVII

OSA I TAUSTAA

1 SOTE-UUDISTUKSET	3
1.1 Sote-uudistuksien lähtökohdat ja tavoitteet	3
1.2 Kainuun hallintokokeilu	5
1.3 Kunta- ja palvelurakennemuutos - Paras-uudistus	7
1.3.1 Uudistuksen tavoitteet ja keskeinen sisältö ...	7
1.3.2 Toinen vaihe	9
1.3.3 Paras-uudistuksen yhteistoiminta- velvoitteiden jatkaminen.	10
1.3.4 Paras-uudistuksen vaikutus.	10
1.4 Kuntarakennemuutos ja sote-rakennemuutokset ..	11
1.4.1 Suhde kuntarakennemuutokseen ja uudistuksen tavoitteet.	11
1.4.2 Sote-rakennemuutoksen keskeinen sisältö ..	13
1.4.3 Sosiaali- ja terveystieteiden esitys sote-rakenteeksi	15
1.4.4 Parlamentaarisen ja sosiaali- ja terveystieteiden kunnan esityksen perustuslakiongelmien ...	16

1.5	Maakunta- ja sote-uudistus	18
1.5.1	Maakunta- ja sote-uudistusrakennetta koskevat säännökset	18
1.5.2	Valinnanvapausjärjestelmää koskevat esitykset	21
1.5.3	Suoran valinnan palvelut	23
1.5.4	Asiakasseteli	25
1.5.5	Henkilökohtainen budjetti	25
1.6	Hyvinvointialueuudistus päihinänkuoressa	26
2	HYVINVOINTIALUE JA PERUSTUSLAKI	29
2.1	Sosiaaliset perusoikeudet	29
2.2	Hyvinvointialueiden itsehallinto	30
2.2.1	Kansanvaltaisuusvaatimus sekä hallinnon yleisistä perusteista säätäminen	31
2.2.2	Lailla säätämisen vaatimus	32
2.2.3	Yleisen toimialan rajausta sekä verotusoikeuden puuttuminen	32
2.3	Rahoitusperiaate	33
2.4	Kunnallisen itsehallinnon ja hyvinvointialueen itsehallinnon suhde	34
2.5	Itsehallinto ja hyvinvointialueen ohjaus	35
2.6	Sote- ja pelastustoimen tehtävät julkisena hallintotehtävänä	36
2.7	Kielelliset oikeudet	38
2.8	Uudenmaan erillisratkaisu ja perustuslaki	40
2.9	Helsingin kaupungin asema ja perustuslaki	41
2.10	Yhdenvertaisuus	42
2.11	Hyvää hallintoa koskevat vaatimukset	43
2.12	Pelastustoimi ja perustuslaki	43
2.13	Hyvinvointialue ja Euroopan neuvoston itsehallinnon peruskirja	44
3	HYVINVOINTIALUELAINSÄÄDÄNTÖ	47
3.1	Keskeiset hyvinvointialueuudistusta koskevat lait	47
3.2	Keskeinen sote-lainsäädäntö	48

3.3	Yleislaki vs. erityislaki	49
3.4	Lainsäädännön soveltaminen hyvinvointiyhtymään	50

OSA II

ALUEET, OHJAUS JA VALVONTA

4	HYVINVOINTIALUEJAKO	53
4.1	Hyvinvointialueiden juridinen asema	53
4.2	Yleistä hyvinvointialuejaon lähtökohdista	54
4.3	Hyvinvointialuejaon muuttaminen	56
4.4	Aluejaon muuttamisen edellytykset	57
4.5	Aluejaon muuttamisprosessi	58
4.5.1	Hyvinvointialueen tai kunnan aloite aluejakomuutoksesta.	58
4.5.2	Valtiovarainministeriön määräämä aluejakoselvitys	59
4.6	Hyvinvointialuejaon muuttamista koskeva päätös	60
4.7	Hyvinvointialueen uuden hallinnon järjestäminen	61
4.8	Hyvinvointialuejako ja henkilöstö ja omaisuus sekä muutoksen vaikutukset	63
5	VALTION JA HYVINVOINTIALUEIDEN SUHDE JA SUHDE KUNTIIN	65
5.1	Ministeriöiden rooli	65
5.2	Ohjausmenettelystä ja ministeriöiden ohjausroolista yleisesti	66
5.3	Hyvinvointialuetalous osana julkisen talouden suunnitelmaa	67
5.4	Hyvinvointialueen arviointi ja seuranta	68
5.5	Hyvinvointialueen oma seuranta- ja arviointivelvollisuus	69
5.5.1	Sote-tehtävien seurantavelvollisuus	69
5.5.2	Pelastustoimen seurantavelvollisuus	71
5.6	Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arvio	71

5.7	Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys	73
5.8	Aluehallintoviraston ja sisäministeriön selvitys . . .	73
5.9	Valtakunnalliset strategiset tavoitteet	74
5.10	Pelastustoimen valtakunnallinen strategia	76
5.11	Neuvottelukunnat	78
	5.11.1 Hyvinvointialueetalouden ja -hallinnon neuvottelukunta	78
	5.11.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta	80
	5.11.3 Pelastustoimen neuvottelukunta	81
5.12	Neuvottelumenettelyt	82
	5.12.1 Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva neuvottelumenettely	82
	5.12.2 Pelastustoimea koskevat neuvottelut	84
5.13	Hyvinvointialueen ja kuntien väliset neuvottelut . . .	87
6	VALVONTA JA OMAVALVONTA	89
6.1	Laillisuusvalvonta	89
6.2	Sosiaali- ja terveydenhuollon valvonta	90
	6.2.1 Oikeus tehdä ohjaus- ja valvontakäyntejä . . .	92
	6.2.2 Tarkastusoikeus	92
	6.2.3 Hallinnollinen ohjaus	93
	6.2.4 Määräyksen antaminen	94
6.3	Omavalvonta	94
6.4	Pelastustoimen valvonta	96

OSA III

JÄRJESTÄMINEN JA TUOTTAMINEN

7	HYVINVOINTIALUEEN JÄSEN JA ASUKAS SEKÄ OIKEUS SAADA SOTE-PALVELUJA	99
7.1	Hyvinvointialueen jäsen, asukas ja asiakas	99
7.2	Järjestämismvastuun siirtyminen henkilön muuttaessa sekä eräissä muissa tapauksissa	101
7.3	Oikeus hakea sote-palveluja toiselta hyvinvointialueelta	102

7.4	Terveydenhuoltolain mukainen valinnanvapaus ja vaikutus palveluiden järjestämiseen	103
7.5	Kolmansien maiden kansalaisten oikeudet saada sote-palveluja	105
7.6	Paperittomien ja hyvinvointialueella oleskelevien oikeus saada terveysterveystoimintapalveluja	107

8	HYVINVOINTIALUEEN TEHTÄVÄT, JÄRJESTÄMISVASTUU JA TEHTÄVÄSIIRTO	109
8.1	Hyvinvointialueen toimiala	109
8.1.1	Yleinen toimiala ja sen rajaukset	109
8.1.2	Yleiset oikeusperiaatteet ja oikeuskäytännössä muotoutuneet periaatteet	112
8.2	Järjestämismääräykset	114
8.3	Sote-järjestämislain järjestämismääräyksiin kannolle asettamat yleiset edellytykset ja lisäedellytykset	117
8.3.1	Sote-palvelujen järjestämismääräyksiin yleiset edellytykset	117
8.3.2	Palvelujen kokoaminen hyvinvointialueen sisällä	119
8.3.3	Asiakkaiden palvelujen yhteensovittaminen	119
8.3.4	Lisäedellytykset	122
8.3.5	Riittävän oman palvelutuotannon vaade	123
8.3.6	Perustuslaki ja riittävän oman palvelutuotannon vaade	125
8.4	Tehtävien siirto hyvinvointialueiden ja kuntien välillä	126
8.5	Palveluiden kokoaminen suurempiin kokonaisuuksiin ja yhteistoimintapalvelut	127
8.5.1	Terveydenhuoltolain mukainen tehtävien keskittäminen	129
8.5.2	Sosiaalihuoltolain mukainen palvelujen kokoaminen	130
8.5.3	Yliopistollinen sairaala ja sen tehtävät	131
8.6	Yhteistoiminta-alue	136

8.7	Hyvinvointialueiden yhteistyösopimus	138
8.7.1	Yhteistyösopimuksen valmistelu ja toteutumisen seuranta.	148
8.7.2	Valtioneuvoston toimivalta päättää hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksesta	151
8.7.3	Yhteistyösopimuksen suhde hankintalainsäädäntöön	153
8.8	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	154
8.9	Valmius ja varautuminen	157
8.9.1	Yliopistollisten sairaaloiden ja sosiaali- ja terveysministeriön tehtävät ja valmiuskeskus.	160
8.9.2	Häiriötilanteita ja poikkeusoloja koskeva virka-apu	162
8.10	Etelä-Savon ja Lapin hyvinvointialueet ja yhteispäivystyksen järjestäminen	163
8.11	Julkisomisteisten yhtiöiden asema	164
9	PELASTUSTOIMEN JÄRJESTÄMINEN	167
9.1	Pelastustoimen järjestäminen yleiset lähtökohdat	167
9.2	Pelastustoimen palvelutasopäätös	167
9.3	Pelastustoimen tehtävien kokoaminen suurempiin kokonaisuuksiin	168
10	HYVINVOINTIALUE JA PALVELUJEN TUOTTAMINEN	171
10.1	Palvelujen tuottaminen	171
10.2	Palvelustrategia	175
10.3	Sote-ostopalvelut	177
10.3.1	Yleistä sote-ostopalvelusäännöksestä ja sen soveltamisalasta.	177
10.3.2	Yleiset edellytykset	179
10.3.3	Ostopalvelurajoitukset	181
10.3.4	Palvelutarpeen arviointi ja siihen liittyvä ostopalvelurajoitus	184
10.3.5	Vuokratyövoiman käyttö	187

10.4	Yksityistä palvelutuottajaa koskevat vaatimukset	188
10.4.1	Yleiset edellytykset	190
10.4.2	Toimintaedellytykset	190
10.4.3	Luotettavuusedellytys	192
10.4.4	Moitteettomuusedellytys	194
10.5	Sote-ostopalvelutuottajalle asetetut vaatimukset ja hankintalain poissulkuperusteet	195
10.6	Ostopalvelut ja hallinnon järjestäminen	196
10.7	Sote-ostopalvelusopimuksen lakisääteiset sopimusehdot	196
10.8	Palveluiden hankintaa koskevan päätöksen perustelevinen	198
10.9	Ostopalvelutuottajan ja alihankkijan velvollisuudet	200
10.10	Alihankinta	202
10.10.1	Alihankinnan käytön rajaukset	202
10.10.2	Alihankintaan liittyvät vastuut	204
10.11	Hallinnon yleislakien soveltaminen yksityisen palvelutuottajan toimintaan	206
11	HYVINVOINTIALUEIDEN TOIMINTA MARKKINOILLA	207
11.1	Yhtiöttämisvelvollisuus	207
11.2	Yhtiöttämisvelvollisuuspoikkeukset ja poikkeuksiin liittyvät lisävaateet	211
11.3	Markkinaperusteinen hinnoittelu	213
11.4	Kirjanpidon eriyttäminen	214
11.5	Laina ja takaus	215
11.6	Yleistä EU-valtiontukisäännöksiä reunaehdoista	216
11.6.1	Markkinataloustoimijaperiaate	217
11.6.2	De minimis -sääntely	218
11.6.3	Takaustiedonanto	218
11.6.4	Korkotiedonanto	219
11.6.5	Vaikeuksissa olevan yrityksen tukeminen	221
11.7	EU-valtiontukisäännöksiä vaikutus päätöksentekoon	222
11.8	Pääomailain	222

11.9	Hankintalain soveltaminen	223
11.9.1	Yleistä hankintalainsäädännöstä	223
11.9.2	Hankintalain soveltaminen sote-palveluihin	226
11.9.3	Sidosyksikkö.	227
11.10	Kiinteistön luovutus ja vuokrasopimuksen markkinaehtoisuus	229
11.11	Julkinen palveluvelvoite	231
11.12	Kilpailuneutraliteetin valvonta	232

OSA IV HALLINTO

12	HYVINVOINTIALUEEN JOHTAMINEN	235
12.1	Yleistä	235
12.2	Hyvinvointialuekonserni ja hyvinvointialueen toiminta	235
12.3	Hallintosääntö	241
12.4	Hyvinvointialueen ohjausvälineet	250
12.5	Johtamisen rakenteet	252
12.5.1	Yleistä johtamisen rakenteista	252
12.5.2	Poliittinen ja strateginen johtaminen	256
12.5.3	Taktinen johtaminen	257
12.5.4	Ammatillinen johtaminen.	258
12.5.5	Toimintajärjestelmä ja siihen liittyvä kokonaisarkkitehtuuri-käsite.	259
12.5.6	Hyvä hallinta ja hallinto	274
12.6	Hyvinvointialuestrategia ja palvelutasopäätökset	281
12.6.1	Hyvinvointialuestrategia.	281
12.6.2	Palvelutasopäätös	284
12.7	Toiminnanohjaus	287
12.7.1	Omistajaohjaus ja konserniohje	289
12.7.2	Ulkoisen valvonta	297
12.7.3	Sisäinen tarkastus	298
12.7.4	Sisäinen valvonta ja riskienhallinta	300
12.7.5	Sopimushallinta	306

12.8	Kokonaisturvallisuus ja varautuminen	312
13	TOIMIELIMET JA YHTEISTOIMINTA	317
13.1	Yleistä toimielimistä	317
13.2	Aluevaltuusto	318
13.2.1	Valitseminen	318
13.2.2	Äänioikeus	320
13.2.3	Aluevaltuuston tehtävät	320
13.2.4	Aluevaltuuston puheenjohtaja ja varapuheenjohtajat	327
13.2.5	Valtuustoryhmä	328
13.2.6	Valtuutetun aloite- ja kyselyoikeus	329
13.3	Aluehallitus	331
13.3.1	Aluehallituksen tehtävät	331
13.3.2	Aluehallituksen puheenjohtaja	336
13.4	Vaikuttamistoimielimet	337
13.4.1	Nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto	337
13.4.2	Jäsenten valinta ja toimintaedellytykset	338
13.4.3	Toimielinten tehtävät	339
13.5	Hyvinvointialueen liikelaitos ja sen toimielimet	340
13.6	Muu toimielin ja niiden tehtävät	342
13.6.1	Toimielin	342
13.6.2	Hyvinvointialueen muut toimielimet	345
13.6.3	Kansalliskielilautakunta ja saamen kielen lautakunta	347
13.6.4	Alueellinen lääketieteellinen tutkimuseettinen toimikunta	349
13.7	Tilapäinen valiokunta	350
13.8	Hyvinvointialuejohtaja	354
13.9	Hyvinvointialueiden yhteistoiminta	360
13.9.1	Yhteistoiminnan muodot	360
13.9.2	Yhteinen toimielin	361
13.9.3	Yhteinen virka	362
13.9.4	Sopimus viranomaistehtävän hoitamisesta	363

13.9.5	Hyvinvointiyhtymä	363
13.9.6	Yhteistoiminnan suhde hankintalakiin	368
14	PÄÄTÖKSENTEKO	371
14.1	Toimivallan siirtäminen	371
14.2	Otto-oikeus	376
14.3	Esteellisyys	379
14.3.1	Yleistä esteellisyydestä	379
14.3.2	Esteellisyyserusteiden soveltamisala	383
14.3.3	Valtuutetun esteellisyyserusteet	384
14.3.4	Esteellisyys muissa toimielimissä	385
14.3.5	Toisen asteen jäävi	391
14.3.6	Kaksoisrooli	392
14.3.7	Läheinen	402
14.3.8	Esteellisyyden vaikutus	404
14.4	Kokousmenettely	405
14.4.1	Yleistä	405
14.4.2	Valtuustoasioiden valmistelu	405
14.4.3	Valmistelu muissa toimielimissä	406
14.4.4	Aluevaltuuston kokoontuminen ja käsiteltävät asiat	406
14.4.5	Hallintopäätös ja esityslistan sisältö	408
14.4.6	Kokouspaikka ja kokouskutsu	410
14.4.7	Aluevaltuuston päätösten laillisuuden valvonta	412
14.5	Toimielimen päätöksentekotavat	412
14.5.1	Yleistä kokouksista	412
14.5.2	Kokouksen julkisuus	413
14.5.3	Sähköinen kokous	414
14.5.4	Sähköinen päätöksentekomenettely	415
14.5.5	Laillisuus ja päätösvaltaisuus	417
14.5.6	Kokouksen johtaminen ja puheenvuorot	417
14.5.7	Läsnäolo- ja puheoikeus	418
14.5.8	Äänestys	420
14.5.9	Vaali	424
14.5.10	Eriävä mielipide	426
14.6	Pöytäkirjan laatiminen ja tarkastaminen	426

15	LUOTTAMUSHENKILÖSTÖ JA ASUKKAIDEN OSALLISTUMIS- JA VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUDET . . .	429
15.1	Luottamustoimen hoitaminen ja luottamushenkilön asema	429
15.1.1	Luottamustoimen hoitaminen	429
15.1.2	Luottamushenkilön asema sekä palkkiot ja korvaukset.	433
15.1.3	Päätoiminen tai osa-aikainen luottamustoimi.	437
15.2	Vaalikelpoisuus	439
15.2.1	Yleinen vaalikelpoisuus.	439
15.2.2	Vaalikelpoisuus aluevaltuustoon	441
15.2.3	Vaalikelpoisuus aluehallitukseen	446
15.2.4	Vaalikelpoisuus muihin toimielimiin	452
15.2.5	Vaalikelpoisuus tarkastuslautakuntaan	453
15.2.6	Vaalikelpoisuus hyvinvointiyhtymän toimielimiin ja yhteiseen toimielimeen	454
15.2.7	Vaalikelpoisuuden menettäminen.	455
15.2.8	Luottamushenkilön erottaminen kesken vaalikauden	455
15.3	Luottamushenkilön tiedonsaanti	458
15.4	Sidonnaisuuksien ilmoittaminen	462
15.5	Virheellinen menettely luottamustoimessa ja rikollinen menettely luottamustoimen ulkopuolella	463
15.6	Hyvinvointialueen asukkaiden osallistumisoikeus	466
15.6.1	Osallistumis- ja vaikuttamis- mahdollisuudet.	466
15.6.2	Aloiteoikeus	470
15.6.3	Hyvinvointialueen kansanäänestys	472
15.6.4	Viestintä.	474
15.7	Hyvinvointialueen ilmoitukset ja tietojen saatavuus yleisessä tietoverkossa	477
16	KIELELLISET OIKEUDET	481
16.1	Yleistä kielellisistä oikeuksista	481

16.2	Oikeus sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palveluihin suomeksi ja ruotsiksi	486
16.3	Viestintä ja yleisölle annettavat tiedotteet	487
16.4	Digitaaliset palvelut	489
16.5	Henkilöstöpolitiikka ja rekrytointi	489
16.6	Hyvinvointialueen toimielinten kokousasiakirjat	490
16.7	Kaksikielisten hyvinvointialueiden sopimus yhteistyöstä ja tehtävänjaosta	491
17	HENKILÖSTÖ	493
17.1	Viranhaltija vai työntekijä?	493
17.2	Henkilöstön ammattitaidon ylläpito	503

OSA V

TALOUS JA TARKASTUS

18	HYVINVOINTIALUEEN TALOUDEN OHJAUKSEN LÄHTÖKOHDAT	507
18.1	Hyvinvointialueen mahdollisuudet päättää taloudestaan	507
18.2	Hyvinvointialueen talouden ohjauksen prosessi . .	510
18.3	Hyvinvointialueen lainanotto ja asema rahoitusmarkkinoilla	512
18.4	Hyvinvointialue ja verotus	513
18.4.1	Tuloverotus	513
18.4.2	Arvonlisäverotus	514
18.4.3	Varainsiirtoverotus	516
18.5	Hyvinvointialueen liiketoiminnan eriyttäminen . . .	517
19	HYVINVOINTIALUEIDEN RAHOITUS	521
19.1	Valtion rahoituksen perusteet	521
19.2	Laskennallinen rahoitus koko maan tasolla	525
19.2.1	Rahoituksen perustuminen kustannuksiin ja rahoituksen taso	525
19.2.2	Palvelutarpeen huomioon ottaminen	526

19.2.3	Kustannustason huomioon ottaminen	527
19.2.4	Tehtävämuutosten huomioon ottaminen ..	528
19.2.5	Toteutuneiden kustannusten huomioon ottaminen	529
19.3	Laskennallisen rahoituksen kohdentuminen hyvinvointialueille	531
19.3.1	Rahoituksen määräytymistekijät	531
19.3.2	Terveysten-, vanhusten- ja sosiaalihuollon palvelutarvekerroin	534
19.3.3	Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin	535
19.3.4	Asukastiheyskerroin	536
19.3.5	Vieraskielisyys, kaksikielisyys, saaristoisuus ja saamenkielisyys	537
19.3.6	Yliopistosairaalisä	538
19.3.7	Pelastustoimen riskikerroin	539
19.3.8	Lapin ja Etelä-Savon hyvinvointialueiden ympäri vuorokautisen yhteispäivystyksen ylimääräisten kustannusten korvaaminen ..	540
19.4	Siirtymätasaus	541
19.5	Lisärahoitus	542
19.5.1	Lisärahoituksen perusteet	542
19.5.2	Lisärahoituksen valmistelu ja ehdot	544
19.6	Rahoituksen myöntäminen ja maksaminen	546
19.7	Hyvinvointialueiden muut tulot	547
19.7.1	Asiakasmaksut	548
19.7.2	Hyvinvointialueiden väliset kustannusten korvaukset	549
19.7.3	Valtion korvaukset valmiuden ylläpitämiseen ja häiriötilanteiden hoitamiseen	549
20	HYVINVOINTIALUEEN TALOUDEN SUUNNITTELU	551
20.1	Talouden suunnittelun lähtökohdat	551
20.1.1	Talousarvio talouden ohjauksen välineenä .	551
20.1.2	Taloussuunnittelun periaatteet	553
20.1.3	Talouden tasapainottaminen	554
20.1.4	Alijäämän kattamisvelvollisuus	556

20.2	Talousarvion ja -suunnitelman rakenne ja sisältö	558
20.2.1	Määrärahat, tuloarviot ja tavoitteet	558
20.2.2	Talousarvion osat	559
20.2.3	Liikelaitoksen talousarvio	563
20.3	Talousarvion sitovuus ja muuttaminen	564
20.3.1	Talousarvion sitovuus	564
20.3.2	Talousarvion muuttaminen	566
21	HYVINVOINTIALUEEN INVESTOINTIEN OHJAUS JA LAINANOTTOVALTUUDET	567
21.1	Investointien ohjauksen ja lainanottovaltuuden taustaa	567
21.2	Investointisuunnitelmat	569
21.2.1	Investointisuunnitelman sisältö.	569
21.2.2	Investoinnit	571
21.2.3	Investointeja vastaavat sopimukset	572
21.2.4	Investointien rahoittaminen	573
21.2.5	Investointisuunnitelman hyväksymismenettely	574
21.3	Laskennallinen lainanottovaltuus	579
21.3.1	Lainanottovaltuudesta päättäminen	579
21.3.2	Lainanottovaltuuden laskenta	580
21.3.3	Lainanottovaltuuden käyttö ja seuranta	583
21.3.4	Investointeja vastaavien sopimusten huomioon ottaminen	585
21.4	Lainanottovaltuuden muuttaminen	586
21.4.1	Investointien välttämättömyys ja muu investointien rahoitus	586
21.4.2	Lainanottovaltuuden muuttamisen valmistelu ja ehdot	587
21.5	Toimitila- ja kiinteistöhallinnon osaamiskeskus	588

22	HYVINVOINTIALUEEN KIRJANPITO JA TILINPÄÄTÖS SEKÄ TALOUTTA KOSKEVIEN TIETOJEN	
	RAPORTOINTI	591
22.1	Kirjanpito	591
22.1.1	Kirjanpitovelvollisuus ja kirjanpitolain soveltaminen	591
22.1.2	Kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston ohjeet ja lausunnot	596
22.1.3	Keskeiset tilinpäätöskirjaukset	598
22.1.4	Liikelaitos hyvinvointialueen kirjanpidossa.	601
22.2	Tilinpäätöksen sisältö ja hyväksyminen	602
22.2.1	Tilinpäätöksen osat ja niiden keskeinen sisältö	602
22.2.2	Tilinpäätöksen valmistelu ja hyväksyminen.	615
22.2.3	Liikelaitos hyvinvointialueen tilinpäätöksessä.	615
22.3	Konsernitilinpäätös	616
22.3.1	Konsernitilinpäätöksen laatimis- velvollisuus ja konsernitilinpäätökseen yhdisteltävät yhteisöt	616
22.3.2	Konsernitilinpäätöksen laadintaperiaatteet	621
22.3.3	Konsernitilinpäätöksen yhdistely- ja eliminointikirjaukset.	622
22.3.4	Konsernitilinpäätöksen sisältö.	624
22.4	Hyvinvointialueen tilinpäätöksen tulkinta	624
22.4.1	Tuloslaskelman tulkinta	624
22.4.2	Rahoituslaskelman tulkinta.	626
22.4.3	Taseen tulkinta.	628
22.4.4	Toimintakertomuksen ja liitetietojen käyttö tilinpäätöksen tulkinnassa	630
22.5	Palvelukohtainen kustannuslaskenta	631
22.6	Taloutta koskevien tietojen raportointi	631
22.6.1	Taloustietojen raportointivelvollisuus.	631
22.6.2	Raportoitavat tietosisällöt	634
22.6.3	Raportoinnin aikataulu.	635
22.6.4	Automatisoitu taloustietojen raportointi.	636

23	HYVINVOINTIALUEEN ARVIOINTIMENETTELY	637
23.1	Arviointimenettelyn sisältö	637
23.2	Arviointimenettelyn käynnistyminen	638
23.2.1	Talouteen perustuva arviointimenettely . . .	638
23.2.2	Palveluihin perustuva arviointimenettely . .	639
23.3	Arviointimenettelyn prosessi	642
23.3.1	Arviointiryhmän kokoonpano ja arviointimenettelyn eteneminen	642
23.3.2	Viranomaisen toimivallan rajoittaminen . . .	643
23.4	Toimenpiteistä päättäminen sekä niiden seuranta ja raportointi	643
24	HYVINVOINTIALUEEN HALLINNON JA TALOUDEN TARKASTUS.	645
24.1	Hallinnon ja talouden tarkastuksen kokonaisuus	645
24.2	Tarkastuslautakunta	646
24.2.1	Tarkastuslautakunnan kokoonpano ja tehtävät	646
24.2.2	Arviointikertomus ja sen käsittely	649
24.3	Tilintarkastaja	649
24.3.1	Tilintarkastajan valinta, toimikausi ja vastuu	649
24.3.2	Tilintarkastajan tehtävät	651
24.3.3	Tilintarkastuskertomus ja sen käsittely sekä tilintarkastajan muu raportointi	654
24.4	Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastusoikeus	656

OSA VI

UUDENMAAN ERILLISRATKAISU

25	UUDENMAAN ERILLISRATKAISU.	661
25.1	ErillISRatkaisun valmistelu ja vaihtoehdot	661
25.2	Uudenmaan hyvinvointialueet sekä lainsäädännön soveltaminen	662

25.3	Helsingin kaupunki sote- ja pelastustoimen palvelujen järjestäjänä	666
25.3.1	Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen talouden eriyttäminen	667
25.3.2	Valtion rahoitus sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtäviin	668
25.3.3	Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen talouden ohjaus	669
25.3.4	Hallinnon ja talouden tarkastus	676
25.3.5	Arviointimenettely	676
25.4	HUS-yhtymä	677
25.4.1	HUS-yhtymän hallinto	678
25.4.2	HUS-yhtymän lakisääteinen järjestämisvastuu	679
25.4.3	HUS-yhtymän muut tehtävät	685
25.5	HUS-järjestämissopimus	687
25.5.1	HUS järjestämissopimuksen sisältö	687
25.5.2	HUS-järjestämissopimuksen valmistelu . . .	689
25.5.3	HUS-järjestämissopimuksen hyväksyminen ja muuttaminen	690
25.5.4	Valtioneuvoston oikeus päättää HUS-järjestämissopimuksesta	691
25.6	HUS-yhtymän talous ja tarkastus	692
25.6.1	HUS-yhtymän talouden ohjauksen lähtökohdat	692
25.6.2	HUS-yhtymän rahoitus	693
25.6.3	HUS-yhtymän investointien suunnittelu ja lainanottovaltuus	694
25.6.4	HUS-yhtymän peruspääoma ja sen muuttaminen	695
25.6.5	HUS-yhtymän hallinnon ja talouden tarkastus	696

OSA VII

MUUTOKSENHAKU

26 MUUTOKSENHAKU, OIKAISUVAATIMUS JA	
ALUEVALITUS	699
26.1 Yleistä	699
26.2 Hyvinvointialuelain mukainen oikaisuvaatimus . .	704
26.2.1 Yleistä	704
26.2.2 Oikaisuvaatimusaika ja päätöksen tiedoksianto	706
26.2.3 Oikaisuvaatimuksen käsittely	707
26.3 Aluevalitus	708
26.4 Sote-järjestämislain muutoksenhakusäännökset	713
26.5 Uusimaa-lain mukainen muutoksenhaku	713
26.6 Pela-järjestämislain muutoksenhakusäännökset .	714
26.7 Erityislain oikaisuvaatimus ja hallintovalitus	714
26.8 Hallintoriita	719
26.9 Muita muutoksenhakusäännöksiä	721
26.9.1 Aluejakolain mukainen muutoksenhaku . . .	721
26.9.2 Muutoksenhaku Valtiokonttorin takauksien hallinnointia ja valvontaa koskeviin päätöksiin	722
26.9.3 Muutoksenhaku rahoituslain mukaisista päätöksistä	722
26.10 Yksityisoikeudellinen riita	723
26.11 Muutoksenhaku hankinta-asioissa	723
26.12 Sote-ostopalvelut ja hankintalain mukainen muutoksenhaku	726
26.13 Päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus	727

OSA VIII

SIIRTYMÄVAIHEEN ERITYISKYSYMYKSIÄ

27	RAHOITUKSEN SIIRTO HYVINVOINTIALUEILLE	731
27.1	Hyvinvointialueiden rahoituksen siirtymäsäännökset	731
27.2	Kuntien rahoituksen muutokset	732
28	OMAISSUUSJÄRJESTELYT	733
28.1	Omaisuu den ja velkojen sekä sitoumusten siirtyminen hyvinvointialueille	733
28.2	Omaisuu sjärjestelyt kuntien ja hyvinvointialueiden kirjanpidossa	737
28.3	Valtiontakaukset siirtyville lainoille	738
28.4	Vuokra-asetuksen mukaisen vuokran määräytyminen	738
28.5	Korvaus uudistuksen omaisuusjärjestelyistä kunnalle aiheutuvista kustannuksista	741
28.5.1	Korvauksen määrä	741
28.5.2	Korvauksen hakeminen	743
29	SOTE-OSTOPALVELUSOPIMUKSEN MITÄTTÖMYYS JA IRTISANOMINEN	745
29.1	Yleistä mitättömyys- ja irtisanomisperusteista	745
29.2	Mitättömyysperusteet	747
29.3	Irtisanomisperusteet	749
29.4	Hankintalain sopimuksen muuttamista koskevat säännökset	750
29.5	Sopimussakon mitättömyys sekä korvausoikeus	753
29.6	Siirtymäajat	755
	ASIAHAKEMISTO	757

Esipuhe

Hyvinvointialue – järjestäminen, hallinto ja talous -teos on kokoava käsikirja ja hakuteos, jossa käsitellään laajasti hyvinvointialueita koskevaa sääntelyä. Teosta voivat hyödyntää hyvinvointialueiden luottamushenkilöt, viranhaltijat ja työntekijät sekä ketkä tahansa muut hyvinvointialueiden toiminnasta kiinnostuneet. Teos soveltuu hyvin myös oppikirjaksi. Teoksessa käsitellään kattavasti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen lainsäädännön keskeiset kohdat sekä niiden tulkinnat lainvalmisteluasiakirjojen ja täytäntöönpanossa annettujen ohjeiden perusteella.

Teoksessa käsitellään aiempia uudistuksia, hyvinvointialueiden toimintaan liittyviä perustuslakikysymyksiä ja sote-lainsäädäntöä sekä EU-kilpailuoikeutta siltä osin kuin säännöksillä on kytkentä käsiteltyihin kohtiin. Päähuomio on kuitenkin hyvinvointialueuudistuksen keskeisissä säännöksissä eli hyvinvointialueiden hallinnon ja talouden sekä sote-järjestämislain säännöksiä kuvauksessa. Osana taloutta teoksessa käsitellään myös hyvinvointialueiden rahoitusta, kirjanpitoa ja tarkastusta koskevia kysymyksiä. Hallinnon perussäännöksiä lisäksi kuvataan johtamista kokonaisuutena järjestelmällisenä toimintana.

Hyvinvointialueita koskevia säännöksiä käsitellään aiheittain siten, että samalla on kuvattu säännöksen tulkintaan liittyvät olennaiset muut säännökset. Teoksen sisältö rakentuu asiakokonaisuuksittain, toisin sanoen yhtä asiaa koskeva sääntely on koottu samaan kohtaan, vaikka se sisältyisikin eri lakeihin. Tarkastelun ulkopuolelle on jätetty joitain säännöksiä, kuten tiedonhallintaa ja tietosuojaa koskevia, jotka olisivat edellyttäneet mittavaa yleiskuvausta säännöksiä taustoista. Tiedonhallinnasta ja tietosuojasta on hyvin saatavilla kattavia

teoksia. Teoksesta on jätetty pois myös sellaiset voimaanpanolain säännökset, jotka liittyivät pelkästään hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymiseen tai järjestämisvastuun siirtoon.

Teos on jaettu kahdeksaan osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään aiempia sote-uudistuksia ja perustuslain hyvinvointialueiden kannalta relevanteimpia säännöksiä sekä hyvinvointialuelainsäädäntöä ja sen soveltamista. Toisessa osassa käsitellään hyvinvointialuejakoa ja valtion ohjausta sekä valvontaa. Kolmas osa käsittelee henkilöiden oikeutta palveluihin, järjestämisvastuuta, palvelujen tuottamista, yhteistyövelvoitteita, toimintaa markkinoilla sekä eräiden tehtävien järjestämistä. Neljännessä osassa käsitellään hallintoa, ja viidennessä osassa kuvataan taloutta ja tarkastusta. Kuudennessa osassa kuvataan Uudenmaan erillisratkaisua, seitsemännessä osassa muutoksenhakua ja kahdeksannessa osassa toiminnan siirtämiseen liittyviä siirtymäkauden säännöksiä.

Lainsäädäntöä, oikeuskäytäntöä ja muuta ohjeistusta on seurattu elokuun loppuun 2023 saakka. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaiset tavoitteet ja toimenpiteet on esitetty alaviitteissä siltä osin kuin ne liittyvät nimenomaisesti kyseiseen kohtaan.

Kirjoittajat ovat toimineet keskeisesti joko hyvinvointialuelainsäädännön valmistelijoina tai toimeenpanossa. Pasi Leppänen toimii valtiovarainministeriön kunta- ja alueosastolla finanssineuvoksena ja yksikön päällikkönä. Hän osallistui hyvinvointialueuudistuksen investointien ja talouden ohjausta sekä omaisuusjärjestelyjä koskevien säännösten valmisteluun. Leppänen on kirjoittanut jakson V ja osin jaksot VI ja VIII. Johanna Sorvettula toimii Hyvinvointialueyhdistiö Hyvil Oy:n toimitusjohtajana ja johtavana juristina. Hän vastasi Kuntaliitossa hyvinvointialueuudistuksen juridisesta muutostuesta vastaavana lakimiehenä. Sorvettula on kirjoittanut osan IV ja osin osan VII. Auli Valli-Lintu toimii KPMG:ssä johtajana. Hän on toiminut aiemmin sosiaali- ja terveysministeriössä hyvinvointialueuudistuksen esittelijänä sekä hva-lakia ja sote-järjestämislakia koskevan jaoston puheenjohtajana. Valli-Lintu on kirjoittanut osuudet I, II, III sekä osin osuudet VI, VII ja VIII.

Helsingissä 15. päivänä marraskuuta 2023

Pasi Leppänen   Johanna Sorvettula   Auli Valli-Lintu